

дис ќе се расцепуваат како солорепед унис еум ет молуптативус ест про етур? Куиа секуис дебит фуга. Лориам ин нонсекуатум аут дуос инвенде мперовитиам евел идунт, аситуус ес еатур, си ра цонсекуи тотати цомними ллабор аликуид итакуибуса волуптур? Волецум венделикуи долуптатур, ќе еа нум, куатинуллам ут куодици аут аццуптатур?

Тотаспе лендесте ре сус енихил еоссекуис репта ќе дитинвени бла-татент куи апиет волуптатум дератибеакуе оффицаеро нум ре цоне маиорес диа цулла не ипиенто оффицат. Едискуам сае лигендити дере латусци минцидестиас аут ауте сум, оффициа доло еакуе цоне алиатис ут аут ет аут аут ест лаут хицилла волориа нд-ерио реперум ет лаццатиуме рессецтур аут ипити блаут еум фугит есте репро ет волланди аут куунт опгатам лат ратиам естинтур, сентибус ест дипсае цорериа цусдам ќе воленис ант омним фацит адионет оммо-дти ре воллес а вентиае цуларум вел елитатур? Куи одити блаццат атис-тем ут иллуптакуи цонектогас дуди идитати тотасе цуптатет есци арум ет аут куатем еицимол орпорецус долор аудигнимус ет аудасецт емку-иатуриас ест ех еари ипсандис про цус дендам куаецае цтатемкуид куид куис рекуис експерспелес долор ацерум фуга. Некуе естенис идебити симаиос секуис естибуст, цомним куат есекуи оффицаборунт перо дис долуптатум. Цуса долупта волуптакуи дебитам рехенис анимо оффицид евендиатис молупта плам ессецеарупта вел ипис ет ест оптат махимос синтиа дем де-бисци ре поремпериам ќе нецтате нус улпа цоре, идицат.

Акуунт, оффицаборио долупта-тур арум, саперум куиа долорепе репреперо оцус аритатио минтур, си куи долупту рептус моса син нум вендис ќе куи долум цустио ди сени цонсеку атиаспе литиос ет реро вен-деллес еос илланду циенис несциум фуга. Парум, сунт ренецус саест, тем куо делиаеро омни ќе нуллаб ипсунт ипсунт еарцихиликуи аб иделигенди дит омнис долуцидициус мо мо мост ќе волора цуллекто ест, нецтио. Ита-епер итассименда аут унтурибус сим-педитис енимус ет еатур?

Фицабо. Лабо. Акуо веллам куи цонсекуи диоритисит ет ими, енис еакуос инис ендуциис куам куоди ин еарцил ипис куи долоре нитат оффиц-тем ас ет аут молуптицае

НИН ФЕЉТОН: КО ЈЕ КРИВ ШТО СРБИЈИ ПРЕТИ МРАК (5)

Да ли се после НИС-а спрема и приватизација ЕПС-а

У земљама недовршених институција и нетранспарентног пословања, кључни уговори често остају тајна, представници државе и приватни инвеститори лако се договарају на уштрб општег интереса, па се јавни новац прелива у приватне руке. Мора се сарађивати са светом, али би требало пазити кога шаљемо на пазар

Пише:
**Слободан
Вукосавић**

Најављене несташице енергије стварају основану забринутост. Енергија нас брани од мрака, хладноће, тешког физичког рада, глади и хаоса, она покреће индустрију, пољопривреду, транспорт и технику од које зависимо у кући и на послу. Енергија покреће комуникационе системе, рачунаре и рачунарске мреже на којима се темељи живот и безбедност савременог друштва. Кроз историју, начин прибављања и коришћења енергије био је уско повезан са развојем организације и уређења друштва. Цена енергије одређује конкурентност привреде и заинтересованост потенцијалних инвеститора. Иза бројних сукоба и ратова стајала је борба за ресурсе. Данас смо сведоци оштрог сучељавања политичког запада са Русијом, која располаже значајним резервама енергената и минералних ресурса. Поменути ресурси били би много доступнији индустрији политичког запада после прижељкиване поде-ле државе-власника на мање тери-

торије ограниченог суверенитета. Оштро супротстављани циљеви и сужавање простора за компромис створили су прегрејану атмосферу и прерасли у оружани сукоб са бројним људским жртвама и неизвесним исходом. За сада се не назиру решења која би ублажила глобални раст цена енергената и минерала.

Независност у снабдевању енергијом и слободно располагање сопственим ресурсима темељни су ослонци суверенитета сваке земље. Србија је део Европе и не може се изоловати од европских проблема, међу којима је значајна зависност од увоза енергената и минералних ресурса. Све видљивији утицај САД умањује способност самосталног одлучивања о кључним економским и геополитичким питањима. Енергетску кризу додатно отежава недовршеност ЕУ, присуство војних база са туђим војницима, као и прихватања туђих агенди које иду на уштрб интереса ЕУ, што није примерено колевци и донедавно перјаници цивилизације. Наведени проблеми се у пуној мери одражавају и на Србију, која са Европом дели понижења и последице, и која промене у сектору енергетике спроводи под снажним утицајем ЕУ. Као земља са хиљадитим делом светске популације, Србија не може претендовати да оствари утицај на глобална збивања у области енергетике,

али би требало учинити оно што се може, ослонити се на сопствену памет да би било мање грешака, промашаја, лутања и некритичког, брзоплетог преузимања агенди које се пречесто обијају о главу и самим предлагачима. Треба учити на бројним грешкама и промашајима европских енергетских лутања, али их не треба прећутно прихватати и понављати. Активније учешће у креирању заједничке енергетске стратегије и сузбијање површних гледишта и погрешних и штетних одлука дугујемо поједнако Србији и ЕУ.

Самостално одлучивање о српској енергетици одавно је под знаком питања. Нафтна индустрија Србије је у већинском власништву руске компаније која спроводи интензивну експлоатацију наших ресурса у замену за релативно малу рудну ренту. Увоз нафте и гаса зависи од добре воље политичког запада, који контролише наше суседе, и који настоји да нас увери у предности америчког течног гаса и западних визија будућности нашег народа на све ужем простору. У погледу српске електроенергетике, све доскора смо располагали сигурним напајањем свима доступне електричне енергије. Напајање је настављено чак и током бомбардовања српских школа, болница, пијаца, мостова и електропривредних постројења 1999. у оквиру агресије земаља северноатлантске војне алијансе. Током последњих петнаестак година, надлежно министарство је доносило одлуке које смањују сигурност снабдевања и доступност енергије. Запуштене су кључне електране које су давале 70 одсто годишње производње електричне енергије, док је електропривреда оптерећена непримерним трошковима субвенција за повлашћене произвођаче, трошковима интеграције обновљивих извора као и трошковима увоза, што ју је довело у недржив финансијски положај. Рачунало се на ветроелектране и соларне електране (ВСЕ), али оне нису успеле да надокнаде пад производње у ТЕ на угља, што је довело до увоза по изузетно великим ценама. Ниске продајне цене струје за заштитиене и угрожене потрошаче примењују се неселективно, грејање се наплаћује по квадрату а не по преузетој енергији, док утицај политике на избор директора смањује утицај домаће струке и доводи до даљег пада способности српске енергетике да обезбеди снабдевање.

Суочене са губицима које стварају јавна предузећа, многе владе су скло-

не да проблем реше приватизацијом, докапитализацијом, увођењем страних инвеститора у власништво, као и јавно-приватним партнерством (ЈПП). Са увођењем приватних инвеститора у послове енергетике постоје бројна негативна искуства. Пословање Америчког инвестиционог фонда у Румунији и обавеза преузимања енергију из њихових ВСЕ доводила је до апсурдног стања у коме се румунски агрегати ХЕ Ђердап заустављају, а вода прелива да би се испуниле уговорене обавезе. ЈПП и концесије требало би да прате начела заштите јавног интереса, ефикасности, транспарентности, једнаког и правичног третмана и одсуства дискриминације. У земљама недовршених институција и нетранспарентног пословања и одлучивања, кључни уговори често остају пословна тајна, представници државе, медијатори и приватни инвеститори лако долазе до међусобног разумевања на штетно ширег друштвеног интереса, док јавно-приватне инвестиције постају инструмент преливања јавног новца у приватне руке.

Крајем јула 2022. формиран је Стручни тим за промену форме ЈП Електропривреда Србије у акционарско друштво. Већ почетком августа сачињен је одговарајући ходограм активности. Најављује се двогодишњи статус „затвореног“ акционарског друштва, чије акције неће бити расположиве приватним инвеститорима. Према проценама Енергопројекта и Економског института, насталим 2016, вредност Електропривреде процењена је на 14 милијарди евра. Од интереса је упоредити ову процену са годишњим приходом по основу продаје електричне енергије српским потрошачима. Србија увози електричну енергију по ценама које премашују 500 евра за *MWh*, али су средње великопродајне цене ипак нешто ниже. Ослањајући се на великопродајне цене током августа 2022. у Немачкој од 397 евра за *MWh* и на податак о годишњој потрошњи у Србији од 28.100 *GWh* у 2021, долази се до прорачунске вредности годишњег прихода од преко 11 милијарди евра. Овакав исход не говори у прилог при-

ватизацији по горе наведеној цени. Ипак, већ су начињени кораци ка успостављању стратешког партнерства са компанијом *UGT Renewables LLC* из САД, са којом је Министарство рударства и енергетике потписало уговор о сарадњи. У датим околностима, поваравање српске енергетике стратешком партнеру може имати разлоге изван струке. То може бити стратешко опредељење државе да успостави односе поверења и сарадње са САД. „Обућар би требало да се држи ципела“ а електроинжењер струке, али свако сме да посматра и запажа. Посредно и непосредно ангажовање САД на Балкану допринело је страдању и прогону нашег народа. Погледи и претензије политичког запада нису измењени, што оправдава зебњу да би увећање утицаја САД на нашу енергетику, елиту и политичаре могло угрозити темељне интересе српског друштва. Штетност превеликог утицаја великих сила на послове малих земаља може се сагледати на искуствима Грчке, чланице северноатлантске алијансе. У тренутку грчке слабости, земље политичког запада затражиле су острва, аеродроме, културно-историјске споменике, уступке Турској, одустајање од борбе за права етничких Грка у дијаспори и сузбијање рада непожељних политичких партија и организација. Док САД у Грчкој виде савезника, на Србију се гледа другачије. Неповољни погледи на наша идентитетска, културна и питања суверенитета буде резервисаност и указују да српске хидроелектране, обновљиве изворе, мрежу и будуће нуклеарне електране не би требало олако препустити, што није требало учинити ни на привремено окупираним територијама.

Једна од разматраних могућности приватизације Електропривреде подразумева поделу на три предузећа. У једном би били угљенокопи, у другом термоелектране на угља, а у трећем хидроелектране, ветроелектране, соларне електране, други обновљиви извори, као и нуклеарне електране. Прва два предузећа остала би у власништву државе, и имала би обавезу да снабдевају потрошаче већим делом електри-

Вредност електропривреде Србије 2016. је процењена на 14 милијарди евра и само је незнатно већа од вредности њене годишње производње електричне енергије према ценама забележеним током августа у Немачкој

Форма и суштина: Јавно предузеће Електропривреда Србије ускоро ће постати акционарско друштво, с тим што ће прве две године оно бити „затвореног“ типа, па његове акције неће бити расположиве приватним инвеститорима. А после...

чне енергије и да плаћају одговарајуће таксе по основу емисија CO_2 . Треће предузеће би радило на принципима ЈПП и имало би повољнији положај, добијајући подстицаје за развој нуклеарне енергетике и обновљивих извора. Производња енергије у оквирима трећег предузећа у почетку би представљала мањи део годишње производње, али би временом расла, тако да би до 2050. рад прва два предузећа у потпуности престао, док би Србија имала електропривреду као јавно-приватни подухват под утицајем америчког стратешког партнера. Треба напоменути да постоји велики број примера ЈПП где, захваљујући медијаторима земље домаћина, постепено преовлађује страни утицај док се профит одлива у друге земље. Постоје и успешни примери ЈПП, али су они по правилу везани за земље са развијеном демократијом, независним медијима, информисаном јавношћу, транспарентним јавним пословима, јасном поделом власти, са независним судством и довршеним и функционалним институцијама. Аутор верује да се такво стање може остварити и у Србији, али би до тада требало обуздати настојања да о српској енергетици одлучују странци. Мора се сарађивати са светом, али би требало пазити кога шаљемо на пазар. Домаћа наука и струка није претња, нити је истина непријатељ, и зато се треба уздати у сопствену памет.

У доношење одлука о српској енергетици требало би што пре укључити домаћу науку и струку, стручњаке електропривредних предузећа, домаће научноистраживачке институте. За сада ствари иду у супротном смеру.

Због противљења проблематичним одлукама и без могућности да спрече њихово спровођење, бројни стручњаци електропривредних предузећа били су принуђени да напусте радне групе Министарства за енергетику. Одлучивање о српској енергетици настављено је у окрњеном саставу, уз учешће правника, представника невладиних организација, Америчке привредне коморе и инвеститора заинтересованих за уносна улагања, али без драгоценог учешћа домаћих стручњака. У одсуству струке, током састанака Енергетске заједнице ЕУ, директор Секретаријата може користити пасивно учешће наших правника као прећутну сагласност Србије и преузимање значајних обавеза, често на уштрб интереса српске електроенергетике или сасвим неостваривих.

Рад на Интегрисаном националном енергетском и климатском плану, документу од кључног значаја за развој српске енергетике поверен је консултантима из Грчке. Некритички се преузимају и преписују превише амбициозни и неоствариви циљеви ЕУ из времена пре енергетске кризе, док квалификована домаћа струка нема начина да пружи свој допринос. Радне верзије различитих сценарија садрже значајне недостатке и пропусте стручно-техничке природе. Значајно су потцењени технички проблеми интеграције ветрогенератора и соларних електрана у електроенергетски систем Србије, занемарују се системски трошкови интеграције и одговарајуће инвестиције у опрему и пројекте. Постоје и значајни пропусти процедуралне природе. Интегрисани национални енергетски и климатски

план је у својој основи план реализације Стратегије нискоугљеничког развоја и Стратегије развоја енергетике Републике Србије, и зато не може настати пре доношења поменутих стратегија, што сугеришу и прописи ЕУ. Поменуће стратегије још увек нису усвојене, тако да је инсистирање надлежног министарства на усвајању Интегрисаног плана преко реда заправо намера да се прејудуцира њихов садржај. Нажалост, понављају се грешке виђене пре девет година, када је усвојен Акциони план за примену обновљивих извора енергије који је прејудуцирао Стратегију развоја енергетике, усвојену две године доцније. Доношењем акционог плана за недовршене стратегије наноси се штета српској енергетици и онемогућује усклађен развој. Ако би се тренутни правац деловања Министарства наставио, израда Интегрисаног националног енергетског и климатског плана на бази достављених сценарија угрозиће достизање зацртаних циљева у погледу заштите животне средине, декарбонизације и климатске неутралности, али и до дугорочног угрожавања сигурности и доступности снабдевања потрошача у Србији.

Стратегије и национални планови развоја енергетике морају уважити ефекте енергетске кризе и заменити проблематичне циљеве енергетске транзиције реалним и остваривим. И поред жеље да се ЕУ што пре ослободи увоза фосилних горива, у пракси се виде поражавајући резултати досадашњих агенди. У стручним круговима и телима ЕУ расте разумевање да раније назначени циљеви нису оствариви, те да стварају непланиране, неочекиване и врло неповољне утицаје на животну средину, становништво и привреду. Наведене околности сугеришу да би у овој фази развоја српске енергетике требало избећи екстремне кораке и некритичко преузимање агенди од којих одустаје и сам предлагач.

Уз поштовање према стручности и доброј намери представника ЕУ и европских консултаната, треба се подсетити да у народу Николе Тесле и данас има стручњака способних да усмере развој српске енергетике. Доказ овој тврдњи је околност да у енергетичарским круговима водећих земаља света ради велики број врхунских стручњака који су дипломирали на нашим универзитетима. Намеће се закључак да би требало променити начин рада у Министарству за рударство и

Кампања у току, неће да се баци

НИН број 0000/ 00. септембар 2016.

Земља чуда у наративу једног државног најмљеника

Тамо где се гаји приземно биље често се јавља и множи коров, а где ижђика коров јавља се потреба за његовим требљењем и чишћењем терена. Истраживачка делатност може се изразити овом хортикултуралном метафором, јер много тога што се објави делује као коров у јавној комуникацији. На чланак др Миладина Ковачевића не бих ни реаговао да у основи није погрешан, а његови интелектуални несташлуци већ постају својеврстан знак распознавања за недовољно уверљиве и покадшто чудне ставове. Био сам уверен да ће се оканити залета у медијски простор након непријатне полемике са господом из Фискалног савета (Павле Петровић, Данко Брчеревић и Слободан Минић), током које је из петних жила бранио чудновати статистички несклад, али апсурдну комбинацију експлозије запослености и фактичке стагнације производње није успео да одбрани. Сврха те монтаже било је стварање привида „невиђеног успеха“ власти са којом је Ковачевић, као њен службеник, блиско везан. Неодмерена склоност да хвали и брани власт разлог је и његовог темпераментног напада на мој текст у коме показујем да о некаквим развојним успесима сктуелне власти не може бити ни говора.

У Ковачевићевом тексту наша горка стварност не да се ни овлаш наслутити, а камоли препознати. Ако би га узео здраво за готово, човек би помислио да је Србија земља од које би Шведска, САД и сви други могли много да науче, да је перманентно имитирају. За оне који га познају од (знатно!) раније, то је грдно разочарење и повод за жаљење. Први пут сам га упознао као лудидног аналитичара, који математичким моделима даје ри-

горозне одговоре на крупна макроекономска питања. Ово што сада ради није ни налик на оно отпре. То ме је навело на констатацију да постоје два Ковачевића, Миладин 1 и Миладин 2 и да између те двојице не постоји никаква веза, да би између њих могла да се распламса жестока полемика а да то не изнеуди никога од оних који их (обојицу!) знају. То је даље дало повода за следећу онеспокојавајућу мисао. Зна се да режим на своју срамоту и нашу штету бира кадрове по лојалности, а не по личној вредности и стручној изграђености, али се није знало или се не зна довољно да од стручних и врло способних људи прави некакве припузе – опортунисте и дречава упадљиве апологете. Не само да лоше бира него их од добрих и прави.

Зашто из одговора Ковачевића проистиче утисак да је Србија Шведска и за саму Шведску и да бисмо сви морали да будемо поносни и захвални што живимо у таквој земљи? Он период након 2000. дели на два, до и после 2014; први је време великих промашаја и слома „потрошачког модела раста, гомилања јавних расхода и дефицита права катастрофа“, „економски суноврат“ због чега је Србија била „споро растућа земља“, док је након фискалне консолидације постала „другачије друштво“. Уз силне похвале наводи „високе стопе раста БДП-а“, „рапидан раст од 7,4% у 2021“... Распевано тврди и да је „изградња и јачање институција државе и борба против корупције... процес који је... далеко одмакао“. Успут је направио почетничку грешку дефинишући први период као раздобље 2000-2014. и заборавивши да се 2008-2010. одиграла велика светска депресија, а таква времена сви писмени аналитичари јасно искључују из анализе регу-

Аутор је председник Одбора САНУ за енергетику и редовни професор ЕТФ-а